

TUKÉ NÁ DZSÁNÉSZ ROMÁNÉSZ? (Te nem tudsz cigányul?)

2004-ben a csíkszeredai székhelyű Hargita Megyei Kulturális Központ kiadta az általam írt *MAGYAR-ROMA társalkodó szótárt*, melyet P. Buzogány Árpád szerkesztett. Ebben a szótárban a cigány szavak magyar betűkkel, fonetikusán vannak írva, ahogy azokat ki kell ejteni, így a cigányul tanulni vágyókat a legkönnyebb módon vezeti be a cigány nyelv tudásába.

Előszavában Core Maria cigány tanítónő többek között ezt írja: „Sok embert foglalkoztatott és mai napig sokan nem tudják, hogy kik vagyunk mi, romák, és honnan származunk. Az utunk a mai Északnyugat-Indiába visz vissza, a volt Kash államba, ahol az őseink nyomaira bukkanhatunk. Innen ered a »roma« elnevezés, ami indiai eredetű szó, és embereket jelent, »rom« férfit, »romnyi« pedig asszonyt. Roma nemzetiség már a Kash államban i. e. 2000-től létezik.”

De mi készített engem, falusi tanítót arra, hogy megtanuljam a cigány nyelvet és közreadjam az említett szótárt? A gyerekek kérdezték: *Tuké ná dzsánész románész?*

A sors úgy hozta, hogy 50 évi tanítói munkám során négy évet Székelyszenterzsébeten tanítottam. 1960-ban helyeztek az ottani általános iskolához. A faluba érkezésemkor azonnal szembeötölt, hogy rengeteg „barna bőrű” emberrel találkoztam. Ez azért volt furcsa számomra, mert ahol én a gyermekkoromat töltöttem, Nagykadácson csak egyetlen cigány család élt, mely a Pinkó vezetőknévre hallgatott.

Második nagy meglepetésem az volt, hogy az osztályomban, melyet az igazgató úr átadott nekem, 22 cigány nemzetiségű gyermek volt a csupa két magyar gyermek mellett. Ennek köszönhetem, hogy elég jól megtanultam a nyelvüket, mert bizony az elején sok gondom adódott ennek ismerete hiányában. Akkor még kimondottan a falut övező három domb tetején, a három „pusztán”, vagyis a Templom-pusztán, a Kancsó-pusztán, illetve a Szőlő-pusztán laktak csak a cigány családok. Szinte teljesen elszigetelődtek a magyar családoktól. A kisebb roma gyermekek iskolás koruk előtt nem igen jártak be a faluba, a kéregetés nem volt szokásuk, maguk közt meg kimondottan cigányul beszéltek. Történt, hogy iskolakezdés másnapján egy cigányasszony, néhai

Náná Erzszi azzal keresett fel az iskolában, hogy legyen szíves beszélni „rományul” a gyerekekkel, mert nem értették meg, hogy miket mondtam nekik. Amikor az asszony előtt újra rájuk kérdeztem, akkor tudtam meg, hogy a gyermekek nem tudnak igazán magyarul, csak pár szót. Így tanultuk meg közösen egymás nyelvét, én cigányul, ők meg magyarul.

Hogy mit jelentett Szentersébeten ilyen osztályokban tanítani, azt csak az tudja, aki próbálta. Akkor még a polgárisodás legkisebb jele sem mutatkozott a „pusztákon”, úgyannyira, hogy a legtöbb családnak még illemhelye sem volt. Ha az egyéni higiéniai szabályokról beszélgettünk, elképedtek azon, hogy télen is lehet, sőt kell fürdeni. Számukra a fürdés fogalma kimondottan a nyárhoz kötődött, csak a falu közt elfolyó Mogyorós-patakban volt elképzelhető.

Táplálkozásuk nagyon gyenge volt, fő eledelük a puliszka és egy kis „melleváló”, melyet napszámos munkájuk bérében kaptak a „gádzsóktól” (magyaroktól).

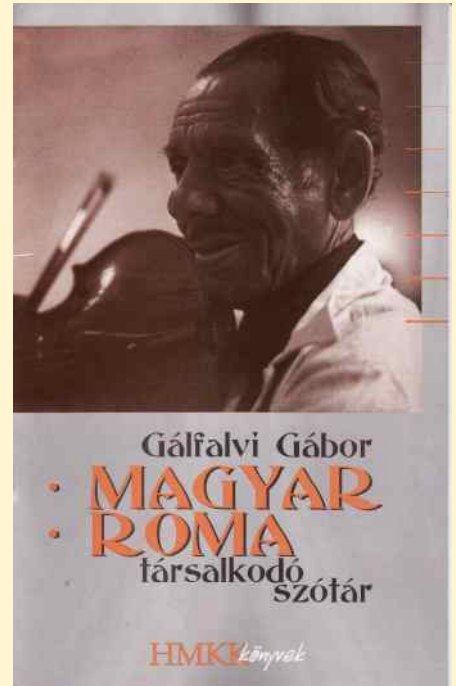
Érdekes módon a legtöbb vezetőknév a Koré, Lunka, Forgács és Lévai volt. Ezek mellett pár család a Dávid nevet viselte. Mivel sok ugyanolyan nevű egyén volt, pl. Koré János, Koré Mózes vagy Lévai János, ezért maguk közt ragadványneveket adtak megkülönböztetés végett. A „puszták” lakói esténként a falun át hangos kiáltással kommunikáltak egymás között cigányul, amit a magyarok nem értettek. Hogy pontosan tudja az illető, hogy kinek szól az üzenet, akihez az átkiáltás szólt, annak a ragadványnevét is hozzátették:

Lévai János-Pinus, hé! Amá szigyár khéré me dukhál mere sére!

Vagyis: Lévai János-Pinus hé, gyere haza hamar, mert fáj a fejem!

Az illető tudta, hogy nem a másik Lévai Jánosnak szól a „telefon”, mivel annak a ragadványneve Lévai János-Buvár volt.

De hadd soroljam fel az emlékezetemben lévő ragadványneveket: Lévai János-Pinus, Koré Géza-Kankucás, Forgács János-Honer, Koré Béla-Likas, Lunka János-Csorgó, Koré Mózes-Sípos, Bódi János-Pajkó, Koré Vilma-Bobonya, Dávid János-Bikás, Koré Mózes-Frutyka, Lévai János-Buvár, Dávid Dénes-Verkó, Lévai Géza-Genci, Com-

pi Mózes-Mocsi, Koré Márton-Burák. Hogy honnan vették e ragadványneveket, nem sikerült nyomára bukkannom, de az utódok mindegyike generációkon keresztül örökölte.

A Burszán Lajos által írt *Falufüzet*-ben foglaltak szerint, a cigányokat egykor báró Kemény Béla telepítette a faluba, mivel olcsó munkaerőt jelentettek.

Most, négy évtized távlatából örömmel tapasztalom, hogy volt tanítványaim mennyire elpolgárosodtak. Nagy részük már a „pusztáról” beköltözött a faluba, legtöbbjüknek összkomfortos lakásuk van, fürdőszobákkal, de nem kevés a személygépkocsival bíró cigány családok száma sem. Anyagi helyzetük változása viselkedésükre is hatással volt, civilizáltan élnek és viselkednek.

Sajnálattal vettem tudomásul viszont, hogy a volt bárói kúria, mely révén a cigányok a faluba kerültek annak idején, az „új demokrácia” jegyében eltűnt a föld színéről. Csodálkozni tudok azon, hogy egy ilyen történelmi bizonyítékot – abban a faluban, melyben annak idején Péchy Simon is élt és dolgozott – el tudtak tüntetni nyomtalanul, anélkül, hogy bárkinek is bántódása esne érte. Nem hiszem, hogy ezt kimondottan a cigányok számlájára lehetne írni. Valószínű, mások húzódnak meg az eset árnyékában, de a tény marad: eltűnt a Kemény-kúria.

Gálfalvi Gábor

